

KALOCSÁNYI MÓNIKA

NEMES NAGY ÁGNES BORS NÉNI KÖNYVE CÍMŰ MŰVÉNEK BÁB- ÉS DRAMATIKUS JÁTÉKOKKAL VALÓ IRODALOMPEDAGÓGIAI FELDOLGOZÁSA

3. FOGLALKOZÁS: A MESE TOVÁBBGONDOLÁSA, VERS- ÉS TÖRTÉNETÍRÁS

RÁHANGOLÓDÁS

A harmadik foglalkozás ráhangoló-dási szakaszának célja az előző órák ismereteinek megőrzése és újrate-metése, amit emlék- és fantáziajátékok segítségével biztosítunk. Amennyiben a tanár megköveteli az emlékek érzék-letes kifejezését, az emlékezetre épülő játékok fontos szerepet játszanak a nyelvi kifejezés erősítésében. Az emlékezet pontossága örömet okoz a játék során, így motiváljuk a tanulókat a pontos megfigyelésre, odafigyelésre (Gabnai, 2015, 50-51). A gyakorlatot a szőnyegen ülve játsszuk.

▪ Emlékezetre és fantáziára épülő játékok

Az órát a Mire emlékeztet? nevű drámajátékkal kezdjük. A játék lényege, hogy a tanár mond egy mondatot az adott témakörhöz kapcsolódva, például azt, hogy: „*Engem az öntözőkan-na a virágokra emlékeztet.*” A következő mondat kapcsolódik az előzőhöz: „*A virágok engem a kertre emlékeztetnek.*” Körbe haladunk, és minden tanuló mond egy mondatot, az előtte elhangzottra kapcsolódva. Mivel ez a gyakorlat egyszerre memória- és fantáziagyakorlat (Gabnai, 2015, 58), ezért a gondolatok könnyedén elka-nyarodhatnak a Bors néni témakörtől. A tanár úgy biztosíthatja a játék szö-veghez való kapcsolódását, hogy elő-re készít szókérdéseket, amiket beszór a kör közepére. A játék előtt közösen felolvassuk a kártyákon lévő szavakat, hogy a tanulók tudják, miből választ-

hatnak. A nyelvi készségek fejlesztése érdekében elvárjuk a teljes mondatok megfogalmazását. A tanulónak emlékezetből kell tudniuk, hogy miképp kapcsolódnak egymáshoz a szavak. Ha többször játszunk el ezt a játékot, az emlékezet mellett a fantázia is szerepet kap, és több megoldás is születhet.

▪ A megvalósításhoz kapcsolódó tapasztalatok, reakciók

A foglalkozás megvalósítása során mi a következő szókérdésekkel rendelkezünk: Bors néni, Bors néni háza, padlás, 33 szoba, 33 ablak, 33 világ, Titilla, Bors néni kertje, virágok, öntözőkan-na, malom, víz, vízimolnár, búza – árpa – rozs, liszt, kenyér, bolt, Lackó, bors. A gyerekek nagyon jól ráéreztek a feladatra, és kialakult egy logikus sorrend a szókérdések felhasználásánál. A következő mondattal indítottam a játékot: „*Engem az öntözőkan-na a vi-rágokra emlékeztet.*” Tőlem jobbra ha-ladtunk és a mellettem lévő tanuló azt mondta: „*A virágok engem Bors néni kertjére emlékeztetnek.*” A kör végére eljutottunk addig, hogy „*A kenyér en-gem a boltra emlékeztet. A bolt engem Lackóra emlékeztet. Lackó engem a borsra emlékeztet.*” Lényegében ezzel a gyakorlattal teljesen összefoglaltuk az eddig tanultakat, és ráhangolódtunk Bors néni világára.

JELENTÉSTEREMTÉS

Az óra jelentésteremtő szakaszában a tanulók kreatív írást fejlesztő gyakorlatokat kapnak az alkotó (produktív)

beszéd fejlesztésének érdekében. Az egyik csoport feladata az előző órán megismert *Bors néni és a bors* című mese továbbgondolása, a másik csoport feladata egy vers megírása a malomról az ötsoros módszerrel, a harmadik csoport feladata pedig egy beszélgetés megírása Bors néni és az apukája között. A kreatív írás módszer alapvetően kétféleképpen értelmezhető. Érthetünk alatta írószemináriumot, mely a művészi írásmód fejlesztését szolgálja, vagy alkalmazhatjuk szövegalkotási módszerként az irodalomoktatásban. A kreatív írás módszere gyakorolható szépirodalmi szövegeken, illetve más, tetszőle-gesen választott szövegtípusokon is. A módszer alkalmas a kreatív készségek fejlesztésére a felszabadult, játékos, ötletdús alkotás lehetőségével, segíti a tanulók személyiségfejlődését, megkönnyíti a személyes jellegű megszólalásokat, fejleszti az önbizalmat és az önkifejezést (Petres Csizmadia, 2014, 45-49). A munkafolyamat a már létező 3 csoportban valósul meg.

▪ Kreatív írásos feladatok

A ráhangolódási szakasz után a tanulók csoportjaikba rendeződve helyet foglalnak. A tanár kiosztja az első órán született rajzokat. Minden csoport kap egy-egy verset, ami valamilyen formában segítségül szolgál a következő feladatban, de a fő cél, hogy a gyerekek folyamatos kapcsolatban legyenek az irodalmi szövegekkel. A csoportok differenciált feladatot kapnak.

▪ Az első csoport, akik Bors néni lakhelyét készítették el, ezen az órán Nemes Nagy Ágnes *Bors néni kertje* (Nemes Nagy, 2012, 7) című verssel ismerkedhetnek meg. A vers szövege által kiegészíthetik rajzukat, és már közösen gondolkodnak a következő feladaton, ami a *Bors néni és a bors* című mese továbbgondolása. A tanulók kapnak egy nyitómondatot, amiből kiindulva meg kell írniuk a mese folytatását: „*Bors néni hazament a boltból.*”

▪ A második csoport feladata a vízimalom és környékének megrajzolása volt. A rajzuk mellé megkapják Nemes Nagy Ágnes *Amikor Bors néni gyerek volt* (Nemes Nagy, 2012, 28) című versét. A versből megtudjuk, hogy Bors néni rengeteg dolgot tanult meg a vízimalomnál, ezekkel az élőlényekkel, dolgokkal kell kiegészíteniük rajzukat, majd az ötsoros módszert alkalmazva elkészítik saját kis versüket a malomról. Az ötsoros módszer a személyes viszonyulás kifejezésére, a téma összefoglalására és tömörítésére alkalmazható kötetlen versforma. Megvalósításához a következő séma szükséges:

- téma/cím (1 főnév)
- jellemzés/leírás (2 melléknév)
- cselekvések (3 ige vagy igenév)
- személyes érzelem, gondolat (4 szó)
- a lényeg újrafogalmazása (1 szó, az első sor rokon értelmű kifejezése) (N.Tóth, Petres Csizmadia, 2015, 313).
- A harmadik csoport síkbábút készít a megrajzolt figurából, amelyhez a tanulóknak szükségük lesz ollóra, szalagragasztóra és egy nagy, erős pálcára vagy botra. A bábu elkészítése után a csoport megkapja a Bors néni-ről szóló könyvet, és átolvassa a *Bors néni beszélgetései* (Nemes Nagy, 2012, 39-45) című részt, ahol Bors néni beszélget a Holddal, a Nappal, az aszfaltfotózókkal és a cipőjével, ugyanis az ő feladatuk egy rövid történet megírása. A tanár megadja a történet címét: *Bors néni beszélget az apukájával*. A tanulók a beszélgetős versekből ötletet gyűjthetnek történetük megírásához.

A jelentésteremtés szakaszában a kreatív írás mellett sor kerül a bábjáték egyes alapjainak elsajátítására, mivel az első két csoport egy helyszínt, díszletet készít el, a harmadik csoport pedig egy bábút. Ha minden csapat elkészül, bemutatják rajzaikat és felolvassák írásaikat.

▪ A megvalósításhoz kapcsolódó tapasztalatok, reakciók

Az órán a tanulók ügyesen végezték a feladataikat, közösen dolgozták ki az utolsó részleteket a rajzokon, és együtt találták ki az írásos feladatok megoldásait is. Az első csoport a *Bors néni kertje* című vers elolvasása után megjelentette a rajzon a rózsaszínű, lila és sárga mályvákat, és az egyik ablakba megrajzolták a tarka havat. A mese továbbgondolásába belefoglalták, hogy Bors néni kiült a virágai közé a kertjébe, majd visszagondolt gyerekkorára és eszébe jutott Lackó. Ekkor írt Lackónak egy levelet, aki erre meglátogatta őt, és közösen utaztak el a vízimalomhoz. Bors néni megmutatta Lackónak a malom környékét, majd hazavarázsolta őt.

A második csoport megjelenítette rajzán a patakot, a baglyot, a varjakat, a lisztet és a füstöt, azaz mindent, amittől Bors néni valamit tanult a vers szerint. A tanulók ötsoros verse hosszas tanácskozás után megszületett. Az utolsó sort nem a sablon szerint írták, mivel a malom főnévre nem találtak szinonimát. Nagyon ötletes vers született: *A malom/ Nagy, barna/ Forog, öröve ropog/ Hangos, duhog, készül kenyér/ A molnár meg addig henyél.* A két utolsó sornál egy rím is kialakult.

A harmadik csoport egy múltbeli beszélgetést írt le. Bors néni még gyermekként beszélgetett az apukájával. A történetben Borsócskának neveztek főhősünket, aki épp egy cicáért könyörög édesapjának. Miután Borsócska megkapta a cicát, elnevezte Titillának.

A gyerekeknek nagyon tetszett mindhárom csoport írása, remek hangulat keletkezett az osztályban.

REFLEKTÁLÁS

Az írások felolvasása után a reflektálási szakaszban drámajátékkal foglalkozunk össze az óra történéseit. Minden reflektálási szakaszban fontos szerepe van a folyamatos ismétlésnek az információk rögzítése és elmélyítése érdekében, ezért szoborjáték segítségével jelenítjük meg az egyes történeteket.

A szoborjáték egy-egy szöveg mondanivalóját, hangulatát fejezheti ki, „így a gyakorlat leginkább a ráhangolódás vagy reflektálás szakaszában alkalmazható” (N.Tóth, Petres Csizmadia, 2015, 316).

▪ Összefoglalás szoborjátékkal

A reflektálási szakaszban minden tanuló helyet foglal. A tanulók dolgozhatnak a meglévő csoportokban, illetve önkéntesen létrehozhatnak új csoportokat vagy párokat a szoborjátékhoz. A szoborjáték fizikai koncentrációt és figyelmet kíván a játékosoktól, biztosítja a megfigyelőkészség gyakorlását, az alkotó fantázia kiélését. A feladat kiscsoportos megvalósításánál közös alkotás jön létre, egyéni játék esetében „szobrászi” alkotó élményt nyújt. A szoboralkotást vezetheti a tanár, vagy instrukció nélkül rábízzhatjuk a játékosokra. Ha elkészül egy szoborkép, a többiek feladata értelmezni, kitalálni a jelenetet (N.Tóth, Petres Csizmadia, 2015, 316). A tanulók a szoborjátékot bemutathatják saját testüikkel, illetve felhasználhatják a meglévő bábukat.

▪ A megvalósításhoz kapcsolódó tapasztalatok, reakciók

Fontos észrevétele volt a reflektálási szakaszban, hogy a gyerekek többsége először nagyon félénk volt, nem szerettek volna játszani, azonban miután néhány vállalkozó gyerek párban vagy hármas csoportban bemutatta jeleneteit, a többiek is felbátorodtak. A gyerekek olyan kiváló szoborképeket jelenítettek meg, hogy sikerült néhány szoborcsoportot is kialakítanunk. Kombinálták a bábukat saját testüikkel – például, miután az egyik gyerek egyedül, Lackó bábujával mutatta be a borsos zacskó kiszakadásának jelenetét, két másik gyerek rákapcsolta a mese azon jelenetét, mikor Bors néni segít Lackónak visszafújni a borsszemeket. Mint egy film pillanatképei, követték egymást a jelenetek. Két tanuló bemutatta, ahogy a varjú varázslásra tanítja Bors nénit – a varjút ábrázoló tanuló magára terített egy sötét sálát és a kezébe egy tollat fogott, az volt a varázspálca. Négy fiú bemutatta a boltban lévő tüsszögés képét, és olyan szoborképet is láthattunk, ahol Bors néni egyszerűen a virágait öntözi.

A tanulók azonosultak a gyakorlattal, és sikerült az első három foglalkozás tananyagát felelevenítenünk és átismételnünk.